

A MAGYARSÁG ÉS A SZLÁVOK

EZZEL A CÍMMEL adta ki a budapesti m. kir. Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészeti karának Magyarástudományi Intézete Szekfű Gyula szerkesztésében némi b vítésekkel és kell ki-egészítésekkel azt a 13 el adást, melyeket az Intézet rendezésében március folyamán jeles szaktudósa tartott az egyetem bölcsészeti karának épületében err l a magyarság egyik sorskérdését érint tárgykör l.

Amint Szekfű tömör el szavában találóan megjegyzi, az el adások, illetve tanulmányok egyik része a szlávásgról általában, az egyes szláv népek shazájáról, életmódjáról, si kultúrájáról, legtöbbyire nem önkéntes vándorlásairól és végleges letelepedésér l, egyszóval e népek történeti fejlődésér l szól. Az el adások, illetve tanulmányok másik része viszont a magyarok és egyes szláv népek közt az évszázadok folyamán kialakuló és gyakran változó érintkezéseket, a nyelvi, irodalmi és néprajzi, s t gazdasági téren is kimutatható kölcsönhatásokat ismerteti. De tárgyalják a honfoglaláskor már itt talált és a kés bb bevándorolt vagy betelepített szláv népek politikai magatartását és különösen a 19. század elejét l mindjobban magyarellenessé váló törekvéseit is, mégpedig olyan példás sine ira et studio tárgyilagossággal, mely valóban dízére válik a szerz nek és amelynek a másik félen még a nyomát sem találjuk.«

A magyar-szláv kölcsönhatásokról Szekfű azt a bizonyára komoly figyelmeztetésül szánt megjegyzést teszi, hogy azoknak a tényei eddig jóformán teljesen ismeretlenek voltak, s hogy általában ezeknek a tanulmányoknak nagy része magyarul még nem ismertetett kérdéseket tárgyal. Egy másik helyen meg tudományos irodalmunknak szláv vonatkozásokban felt n szegénységére utal, ami más szóval azt jelenti, hogy ezt a súlyos mulasztást és kirívó hiányt miel bb pótolnunk kell.

Hogy milyen, szinte szégyenletesen nagy ez a hiány, az kit nik az egyes tanulmányok végéhez illesztett irodalmi tájékoztatóból. A sok idegen név mellett alig néhány magyar szerepel, három tanulmánynál és pedig Zsirai Miklós: Oroszok és finnugorok, Fügedi Erik: A nyugati szláv néphatár története és Hadrovics László: A déli szláv népek kultúrája c. tanulmányánál a felsorolt 24 forrásmunka között egyetlenegy magyar szerz nevét sem találjuk, de még magyar tudományos folyóirat címét sem!

Ez a hiányosság annál bántóbb, mert a többi vonatkozásban jelentkez magyar-szláv kölcsönhatásokról szaktudósaink vitathatatlan tények alapján megállapítják, hogy sok esetben a magyarság többet adott, mint amennyit másoktól kapott s hogy azt is, amit más népekt l vett át akár kulturális, akár néprajzi, gazdasági, vagy politikai téren, a maga szükségleteinek, ízlésének és életformájának megfelelő en átgúrta, magába olvasztotta és magyar népi és nemzeti irányban és szellemben tovább fejlesztette. Így pl. a magyar-szláv irodalmi érintkezésekr l szóló tanulmányában Hadrovics nyomatékosan rámutat arra az egyébként közismert tényre, hogy itt túlnyomó többségben a magyarságot látjuk az átadó szerepében, különösen a szlávokkal, szerbekkel és horvátokkal kapcsolatban, de hozzáteszi, hogy sajnos ezek a kapcsolatok részleteiben még nincsenek felderítve s ez filológiánknak és irodalomtörténetírásunknak egyik legnagyobb fogyaté-kossága. Majd így folytatja: Amilyen buzgalommal kutatta régi filológiánk azokat a hatásokat, melyek a magyar irodalmat nyugatról érték, éppen annyira megfélekedezett annak nyomozásáról, hogy a magyarság a maga értékeib l mit tudott tovább adni. Amilyen súlyos ez a vád, olyan súlyos a mulasztás is.

Aktiv egyenleget a magyarság javára mutat az átadás és átvétel mérlege a magyar-szláv néprajzi kapcsolatoknál is. Erről tanulmányában Gunda Béla fejtegetései összefoglalásaképpen a következőket írja: „A szlávság a magyaroktól átvett néprajzi elemekkel hagyományos népi műveltségét alakítja át és a magyar életforma felé igazodik. Míg a szlávoktól átvett viseletdarabok a magyaroknál elhalóban vannak, addig a magyar viseleti elemek a szlávoknál aktívan tovább élnek. Az átvétel náluk nem merev formát jelent, hanem élettendenciájuknak a magyar életformához való igazodását.“ Hogy mi lett a szlávoktól átvett elemekből a magyarságnál, azt — si parva licet componere magnis — talán a legtalálóbban a Gunda említette következő példával lehet illusztrálni. A „káposzta“ szót tudvalevőleg a szlávoktól vettük kölcsön, de amit cserébe adtunk érte: a magyar konyhaművészet káposztával vagy káposztából készült remekei már régen a hazai szlávok kedvenc ételei is.

A kölcsönhatásokat szemlélteti Kniezsa István érdekes tanulmánya is a magyar-szláv nyelvi érintkezésekről, mely a magyar köznyelvben használatos szláv eredetű szavak számát kb. 550-re, az egyedül a tót nyelvben előforduló magyar kifejezések számát pedig kb. 600-ra teszi. Tehát itt is többet adtunk, mint amennyit kaptunk. Érdekes az az adat is, hogy Szent István a központi állami szervezet létesítésénél nyugati mintákat követett és Nagy Károly rendszerét utánozta ugyan, de azért az állami szervezet terminológiájának jelentékeny része mégsem német, vagy francia, hanem szláv, pl. király (kralj), megye (medja), ispán (zupán), udvamok (dvomik), tiszt (ást), tárnok (tovamik), asztalnok (stolnik), vajda (vojevoda) stb. Utánoztuk tehát az idegen rendszert és átvettünk egyes intézmények megjelölésére szolgáló szavakat, de maga a rendszer és az intézmények egy egészen önálló továbbfejlődés vonalán teljesen magyar jellegűekké váltak.

Erre vonatkozólag Kniezsa egy másik tanulmányában, mely „A magyar-délszláv kapcsolatok kutatása“ címmel a Gál István szerkesztette „Magyarország és a Balkán“ c. kötetben jelent meg, megjegyzi még azt is, hogy véleménye szerint „a magyar államszervezetnek ez a szókincse az illető intézményekkel együtt semmiesetre sem északi szláv (cseh vagy lengyel) eredetű, hanem feltétlenül déli szláv,“ tehát szlovén vagy efféle.

A nyelvi kölcsönhatásokkal kapcsolatban Kniezsa egy a mi rovásunkra írandó tehertételt is említ, még pedig azt, hogy „a magyar elemek sem a magyarországi vendek, sem a határon túli szlovének nyelvében még nincsenek rendszeresen összegyűjtve s hogy a tót irodalmi nyelvnek még ma sem lévén tudományos szótára, a magyar elemek szerepét a tót nyelvben még nem lehetett tisztázni. Itt szintén egy új feladatkör kínálkozik azon fiatalabb nyelvészek számára, akik az e téren még tapasztalható jelentékeny hiányokat az annyiszor hangoztatott kulturális fölény tényleges biztosítása, de a magyar nyelvtudomány hírnevének gyarapítása érdekében is pótolni hivatottak. Az egyéb mulasztások pótlását célzó feladat pedig a tanulmányok kitudnő szerzőin kívül, akik a jelzett hiányok feltárásával, de egyébként is igen értékes teljesítményükkel valóban hézagpótló és egyúttal serkentő hatású munkát végeztek, főleg azokra a fiatalabb tudósokra vár, akik 20—22 és fél évi idegen uralom alatt gyökeresen elsajátíthatták a cseh, szlovák és szerb-horvát nyelvet, középiskolai és egyetemi tanulmányaikat is az illető országokban végezték s így ezeknek a népeknek a történetét, irodalmát, néprajzi és egyéb viszonyait is bizonyára jól ismerik. Ezt a nagyon is szükséges utánpótlást különben most már a mi egyetemünk is biztosítja, melyek keretében a jól megszervezett és kellő hozzáértéssel irányított kisebbségi intézetek sikeresen működnek és elősegítik egy minden tekintetben kellően felkészült fiatal tudósgárda kiképzését és nevelését. Biztató jel

ebben a vonatkozásban az is, hogy tudományos és irodalmi köreink már évek óta a legbehatóbban foglalkoznak a nemzetiségi kérdés, vagy az ú. n. „korszerű, nemzeti szemlélet“ tanulmányozásával és e reánk nézve döntő fontosságú kérdés iránti érdeklődésnek mennél szélesebb körökben való felkeltésével, amiről az e kérdéssel foglalkozó nivós folyóiratok, valamint az Erdélyi Férfiak Egyesülete, a budapesti és pécsi egyetem kisebbségi intézete, a Láthatár kisebbségi tudományi munkaközössége, a Magyar Külügyi Társaság Balkán Bizottsága, a debreceni nyári egyetem és — last but not least — éppen a Magyarságtudományi Intézet által megrendezett sorozatos előadások tanúskodnak. Ezek a felvilágosító és oktató munkát jelentő és évről-évre megismétlődő előadássorozatok — amilyeneknek a volt kisantant-államokban nyomát se láttuk — a vezető magyar államférfiak nyilatkozataival és a háború ezernyi veszélye ellenére tett intézkedéseivel együtt mind azt bizonyítják, hogy mi mennyire komolyan vesszük a nemzetiségi kérdés méltányos és igazságos megoldását. Már pedig ha ez így van, akkor módját kell hogy ejtsük szláv vonatkozásban is kellő számú, a szláv nyelvészetben és a szlávság történetében, sőt irodalmában és gazdasági viszonyai-ban is teljesen jártas fiatal szaktudósok nevelésének, hogy aztán nemcsak a publicisztika, hanem a tudományos kutatások és viták terén is mindenkor becsülettel megállhassuk helyünket úgy, amint azt „A magyarság és a szlávok“ című kötetben megjelent alapos tanulmányok jeles szerzői megtették, — akik a legpontosabban összeállított szakmunkájukkal egyszersmind ráeszméltetik a magyar értelmiséget a szláv kérdés magyar szempontból is egészen rendkívüli jelentőségére.

Éppen ezért nem tudom eléggé művelt közönségünk és nem utolsó sorban politikusaink figyelmébe ajánlani ezt a könyvet. Olvassák el, tanulmányozzák mentői behatóbban és a múlt megismeréséhez szükséges fontosabb adatok egész tömegén kívül igen sok hasznos tudnivalót fognak belőle meríteni, különösen a magyar szláv kulturális érintkezés és az évezredek politikai viszony alakulásáról, melynek alapos ismerete egyik lényeges előfeltétele a hazai szlávssággal kapcsolatos nemzetiségi kérdés helyes megítélésének is.

A tárgykörbe vágó érdekesnél érdekesebb adatok, hasznos, és szükséges tudnivalók valóságos kincsesháza ez a 13 tanulmány s éppen ezért, különösen a történelmi múltú szoros szláv-magyar politikai, kulturális és gazdasági kapcsolataira és a jövő kifürkészhetetlen eshetőségeire tekintettel a magyar értelmiség legélénkebb érdeklődésére tarthat számot.

Hogy ízelítőül egyes, eddig csak szaktudósok által ismert részletkérdésekről néhány szemelvényt adjak, itt van pl. Kniezsának az a Melich János meggyőző fejtegetéseivel már régebben igazolt megjegyzése, hogy a magyar „tóti“ szó, melyet a szlovákok magukra olyan sértőnek találnak, eredetileg az összes szlávokra vonatkozott, természetesen minden bántó él, vagy mellékjelentés nélkül, s hogy a „szerb“ szó a magyarban csak a XVIII. század folyamán bukkan fel először, mint irodalmilag tudatosan alkotott szó. Figyelemreméltó az a megállapítása is, hogy „a Cirill által összeállított, ú. n. glagolita írást a Simeon bolgár cár udvarában 900 körül a görög nagybetűkből alakított és sokkal könnyebben olvasható írásra cserélték fel, melyet éppen ezért ma helytelenül Konstantin-Cirill bolgár hittérítőről cirill írásnak neveznek. Ez a görögkeleti szlávoknál használt cirill írás tehát a bolgár cár udvarából indult el hódító útjára. Magyar szempontból nagy jelentősége van annak a további megállapításnak is, hogy a honfoglaláskor itt talált különböző szláv népek, főleg „peremi elhelyezkedésüknél fogva aligha juthattak túl a nemzetiségi szervezeten és a magyarok által megszállt területeken már a XIII. században beolvadtak a magyarságba.“

Az orosz műveltség kialakulásáról Trócsányi Zoltán irt kitűnő és tömör-ségében is a tárgy lényegét kimerítő tanulmányt, melynek befejező részében szintén két teherterelt könyvel el a mi rovásunkra, megállapítván, hogy „a XIX. század orosz irodalma által a magyar irodalomra gyakorolt hatás-nak a kérdése még mindig tisztázatlan s hogy még senki sem kutatta azt, hogy a magyar naturalista regény mennyiben hozható kapcsolatba az orosz-szal.“

A múlt év április havi eseménynek sodrában a napirendről lekerült „jugoszlavizmus“ helyes értékelésére szabadjon idéznem Hadrovics László „A déli szláv népek kultúrája“ c. tanulmányából az alábbi néhány sort: „Egységes délszláv kultúra nincs! A szlovének, horvátok, szerbek és bolgárok külön történeti múlttal bírnak, önálló nyelvet beszélnek és írnak, egyéni szokásokat és tradíciókat fejlesztettek ki, irodalmuk és mű-vészetük pedig mindig külön utakon járt. Vallásuk három teljesen külön-böző kultúrkörhöz kapcsolja őket, a katolikus szlovének, bunjevácok és hor-vátok egész lényükkel Nyugatot vallják, a bolgárokat és szerbeket az orto-doxia Bizánchoz fűzi, a mohamedán bosnyákok pedig kelettel éreznek bizonyos közösséget.“ Ezt, a tényeknek teljesen megfelelő megállapítást távolról sem új felfedezésként idéztem, hanem egyszerűen azért, mert Jugo-szlávia szinte kártyavárként! összeomlásának éppen az volt egyik főoka, hogy ezeket az egymástól még idegenkedő elemeket egy szerb vezetés alatt álló, mesterséges és erőszakolt „nemzeti egységbe“ tákolták össze, mely aztán az első komoly teherpróbánál széthullott.

Azok számára, akik egy újabb keletű politikai divat jegyében a népiség és a vérség jelszavának hangoztatásával a természetes, mert többnyire ön-kéntes beolvadás: asszimilálódás ellen harsognak és túlbuzgóságukban az elhivatottság és a megbízhatóság elbírálásánál már a hírhedt névelemzés gyakorlásáig jutottak el, ideiktatom Hadrovics említett tanulmányából a következő két elgondolkoztató mondatot: „Egy elszlovénesegett olasz család sarja, Zois báró Laibachban maga köré gyűjti a XIX. század elején a szlovén értelmiség több kiváló tagját, így a történetíró és műfordító Linhartot, stb. a szlovén nép kulturális emelése céljából. A mozgalom nagyobb méreteket csak a század nyegyvenes éveit táján öltött, amikor a lelkes Blei-weiss már népújság kiadására gondolhatott.“ Sapienti sat! A jelenség és a folyamat ugyanaz mint később pl. a horvátoknál, akiknél Strossmayer Stadler, Bauer, stb. voltak a horvát szellemiség és a horvát politikai törek-vések meggyőződéses hirdetői és lelkes képviselői.

Kellő nyomatékai rá kell mutatnom Hadrovics „Magyar-szláv iro-dalmi érintkezések“ c. másik tanulmányának azon passzusára is, mely azt a történelmi tényt domborítja ki, hogy az egész XVIII. században és a XIX. század nagyobbik felében a magyarországi szerbek voltak az egész szerb nemzetek kulturális úttörői, akik a fiatal szerb fejedelemségben nyugati mérték szerint szervezték meg az állami, jogi és kulturális intézményeket.

Ennek a közvetítő szerepnek a betöltését és a nyugati kultúrát terjesztő munkának elvégzését csak az a maga nemében akkor még egyedülálló, széleskörű egyházi és iskolai önkormányzat és az élet minden terén biztosít-tott csorbítatlan egyenjogúság tette lehetővé, melynek a szerbség magyar földön örvendett.

A horvátoknál — sajna — másképp alakult a helyzet, mert a Gáj-féle illirizmus „a fiktív délszláv egység érdekében tudatosan igyekezett kiirtani a horvát lélekből mindazt a politikai és kulturális rokonszenvet, mely a sok évszázados államközösség folytán a magyarság iránt kifejlődött... Gáj ideje óta szinte azt lehetne mondani, hogy a horvátság a Drávánál áthágha-tatlan kulturális falat vont maga elé.“ Úgy vélem azonban, hogy kölcsönös

jóakarattal — Bajza József szellemében — ezt a falat a közös érdek diktálta józan és okos politikával le lehet majd bontani.

A fenyegető orosz veszedelem idején, mely előbb a pánszlávizmus formájában jelentkezett, mostanában pedig az ezzel párosult bolsevizmus jegyében veszélyeztetni nemcsak Európa, hanem úgyszólván az egész világ biztonságát, állami és társadalmi szerkezetét és gazdasági rendjét, egészen időszerű megemlékezni arról, hogy — amint Hadrovics írja, — „a pesti lutheránus tót hitközség papja, Kollár János volt az előharcosa a pánszlávizmusnak, ennek a kezdetben kulturális, később határozottan politikai programmal fellépő mozgalomnak, melyről az a legjellemzőbb, hogy Pesten alakították ki az összetalálkozó szlovák, szerb, horvát kultúrmunkások a szláv közösség gondolatát.“ Kollárral egyébként Gogolák Lajos is foglalkozik, aki „A pánszlávizmus“ című, egészen kitűnő tanulmányában a következőképpen jellemzi a nagy szláv közösségnek ezt a fanatikus előharcosát: „Nála nagyobb eréllyel senki nem hangoztatta azt, hogy a szlávok egyetlenegy nagy nép és nyelv ágai. Ennek a szláv eszmének és közösségnek az érdekében Kollár a közeli rokon szláv népek egyesülését, a kisebb szláv népek odahasonulását a nagyobbik ölére ajánlotta.“ Hogy ez az elgondolás mennyire utópisztikus volt, azt éppen napjainkban szembetűnően a „jugoszláv“ és a „csehszlovák“ példa mutatta meg!

Hogy a kis népekre milyen sors várna Európában, ha szláv összefogás esetén történetesen Moszkváé lenne a döntő szó, azt mutatja az az évszázados harc is, melynek történetét Zsirai Miklós írta meg „Oroszok és finnugorok“ c. pompás tanulmányában. A muszka kíméletlenségre és kegyetlenségre felette jellemző a tanulmány következő adata: „A Finnország meghódítását célzó pusztító háborúk során — írja Zsirai — Moszkva hordái ellepték Finnországot, felégetve városokat, falvakat, magukkal hurcolva a dolgozó férfinepet, felkoncolva az asszonyokat, gyermekeket, úgyhogy Finnország lakossága 100.000 főre olvadt le!“ Hogy ez a muszka módszer azóta sem változott, azt megmutatták a három balti ország és Lengyelország keleti részének megszállásakor a bolsevik csapatok és politikai biztosok által végrehajtott tömeges deportálások, az elkövetett embertelen kínzások és tömeges kivégzések. De kitűnik ez Lukinich Imre: „Orosz-ukrán történet“ c., rendkívül értékes tanulmányának egyes adataiból is. „Oroszországnak — írja a többi közt — Nagy Péter óta kettős arculata volt. Nyugat felé az európai politikai törekvések, hatalmi csoportosulások, irodalmi és tudományos eszmeáramlatok megértő szemlélőjének, sőt támogatójának mutatkozott... Oroszország másik arcát csak az orosz tömegek látták és ismerték. Ez az arc a régi volt s legfőbb vonásaiban mit sem változott, kíméletlen, nyers és erőszakos maradt.“ A mostani rendszert pedig röviden és velősen emígyen jellemzi: „Az új orosz rendszer nem más, mint a propaganda és a terror olyan terméke, mely egyedülálló jelenség a világtörténelemben.“ Az orosz nép lelkiségéről pedig ezeket írja: „Az orosz életideálja a nyugodt, eseménytelen jelen, megszokott folyásával és szinte gépies berendezkedésével...“ Majd így folytatja: „A mongol uralom több mint kétszáz éve (1241—1480) az orosz népben még jobban kifejlesztette azt az önállótlant, a kezdeményezésektől irtózó és a múlthoz mereven ragaszkodó természetet... Valóban az orosz tömegek ettől fogva könnyen kezelhető eszközök voltak a mindenkori uralkodó kezében, akik velük szemben sem erkölcsi gátlást, sem pedig lelkiismereti korlátozást nem ismertek.“ Ez a lelki beállítottság adja a magyarázatát annak is, hogy az orosz tömegek olyan hamar és amint a tények mutatják, szinte fatalista megadással majdnem teljes egészében behódoltak az új bolsevista rendszernek is, melyről Lukinich találóan ezeket mondja: „Az egykedvű és tunya orosz tömegek fölé egy

jobbára idegenektől (Sztálin is georgiai!) vezetett, aránylag kis forradalmárcsoport került, mely fényes ígéretekkel és hangzatos jelszavakkal megszerezte, utóbb terrorral megtartotta és katonai erővé szervezte (mégpedig félelmetes erővé!) azokat a tömegeket, melyeknek nem volt veszténivalójuk, de mindent megnyerhettek. Az imperialista cári politika helyébe az imperialista proletárdiktatúra került.“

Az orosz uralom szörnyűségeire Divéky Adorján „Lengyelország történelmi fejlődése“ c., nagyszerűen megírt tanulmányában is találunk néhány adatot. Az 1863. évi lengyel felkelés leverése után az oroszok „számtalan lengyelt lőttek agyon a varsói citadellában és közel 100.000-nyi lengyelt száműztek Szibériába. Különösen sokat szenvedtek a lengyelek Muraviev kormányzó alatt, kinek „akasztó“ volt a neve. Ezért a lengyelek legnagyobb elnyomójuknak mindig Oroszországot tekintették, mely hazájuknak közel 80%-át foglalta el.“

Két egészen más, mégpedig magyar vonatkozású, igen érdekes adatot is találunk Divéky tanulmányában. Az egyik arról szól, hogy a német lovagrend, melyet II. Endre magyar király 1225-ben azért utasított ki Erdélyből, mert a Barcaságot el akarta szakítani Magyarországtól független rendtartomány alakítása céljából, Mazoviai Konrád herceg meghívására került lengyel területre. A másik adatból pedig megtudjuk, hogy Báthory István tulajdonképpen azért fogadta el a lengyel koronát, mert Lengyelország segítségével akarta felszabadítani Magyarországot az idegen uralom alól.

Hogy milyen nagy volt és nyugat felé meddig ért a szlávok települési területe, arról Fügedi Erik: „A nyugati szláv néphatár története“ c. tanulmánya tájékoztatja az olvasót. E szerint a déli szlávok a VII. században átlépve a Mura és az Enns vízválasztóját és a Tauern hegységet, Linzig terjeszkedtek. Itt csatlakoztak aztán a nyugati szlávok a déliekhez és a Cseh-erdő előterében a Naab folyóig haladva, jutottak el a nyugati szlávok a Thüringiai-hegységekig. Itt az északi szlávok legdélibb csoportjának, a szorboknak települési területe kapcsolódott a nyugati szlávokéhoz, s a határokat a folyók völgyeiben találjuk, melyek a lüneburgi pusztaságon át Bréma és Hamburg között az északi tenger partjáig húzódtak. Később a szorbok a Kr. u. VIII. század vége felé túljutottak a mai Bajorország és Hessen határain, megszállták Bamberg környékét, élcsoportjaik elérték a Göttinga melletti Eichsfeldet, egyes töredékeik pedig egészen Würzburg vidékéig és a Weserig nyomultak előre.“

Ezt az aránylag terjedelmes idézetet azért emelem ki Fügedi sok más szempontból is érdekes tanulmányából, mert a szláv település történetének ebből a felette tanulságos részletéből sok minden következtetést lehet levonni és megdönthetetlen érveket kovácsolni bizonyos elméletek túlzásai és az ebből folyó könnyelmű és felületlen handabandázások ellen.

Szándékosan a végére hagytam Gogolák Lajos: „A szlovák és ruszin nemzetiségek története“, valamint Thim József: „A horvátok és a hazai szerbség a magyar történetben“ c. tanulmányát, mert mindkettő a többi közt olyan kérdéseket is érint és tárgyal, melyek ma is a magyar bel- és külpolitika életbevágóan fontos problémái. Értem ezalatt a nemzetiségi kérdés egész komplexumát a maga bonyolultságában és az összes igények és követelések kielégíthetlensége miatti állandó veszedelmességében. Hogy miképpen képzelték és képzelik még ma is egyes hazai nemzetiségek ennek a sorsdöntő kérdésnek a megoldását, azt minden félremagyarázást kizáró módon a Lipótszentmiklóson 1848 május 10-én megtartott szlovák nemzeti gyűlés által elfogadott határozati javaslat 14 pontjából lehet megállapítani. Ezek szerint — itt Gogolák szövegét idézem — a szlovák nép az ország

legősibb nemzete. Mint a haza földjének egykori birtokos az egyenlőség zászlaja alá hívja a többi magyarországi nemzeteket. Ne nyomassák el egyetlen nemzet sem; a szlovák nép nem akar uralkodni mások fölött, de magának is szabadságot akar és egyenjogúságot követel a magyar szent korona alatt... Magyarország fel kell állítani a nemzetek testvéri egyenjogúságát. Az országgyűlés legyen nemzetek gyűlése, ahol minden nemzet nemzetként nyerjen képviselőt, saját nyelve használatának jogával. Minden nemzetnek legyen külön gyűlése is. A nemzetek határait néprajzi alapon állapítsák meg. Ne legyen magyar kisebbség kényszerítve szlovákok alá és fordítva. A megyei gyűléseken az anyanyelv, a vidék nyelve legyen a tanácskozási nyelv. Nem lehet igazi szabadság a magyar nyelv uralma alatt... és bűn az ország és a nép ellen az érthetetlen nyelven való tanácskozás. A szlovák terület iskoláiban a szlovák nyelv legyen a tanítási nyelv. De a magyar megyék iskoláiban is tanítsák a szlovák nyelvet, ahogy tanítsák a magyart is a szlovákok, hogy a két nép közel kerüljön egymáshoz. Ismertessenek el a szlovák zászló jogai; állítsák fel szlovák nemzeti gárda. Törvényes oltalom védje a nemzeti érzületet és Szlovenszón ne hivataloskodhassanak a szlovákok áruói (vagyis a „magyarónok“!).

Hogy ezzel az ország és a nemzet egységét megbontó törekvéssel a többi nemzetiségek is mennyire azonosították magukat s hogy követeléseik megformulásában milyen egyöntetűen jártak el, az kitűnik a többi közt az 1848 május 15-én Újvidéken megtartott szerb nemzetgyűlés határozatának tíz pontjából is. A második pontban a nemzetgyűlés kimondta, hogy a magyarországi szerb nemzet a Habsburg-ház alatt a magyar szent korona kötelékében szabad és független politikai nemzet. A 3. pont a Szerémséget a határőrvidékkel és a csajkás zászlóaljjal, a Bánságot a határőrvidékkel és a kikindai kerülettel szerb vajdasággá nyilvánította. Az 5. pontban elhatározták egy 50 tagból álló teljhatalmú bizottság választását az új alkotmánytervezet kidolgozására és egy állandó bizottság kiküldését a nemzet ügyeinek vezetésére. A 6. pontban kimondták a hazai oláhok nemzeti önállóságát. A 8. pont a szerb nemzeti pénztárt nemzeti célokra a nemzeti bizottság és a patriarcha rendelkezése alá bocsátotta. Végül a 10. pont szerint külön bizottságot választottak a szerbek nemzeti ügyeinek képviselőjére a prágai szláv kongresszuson. (L. Thim József: A magyarországi 1848—49-i szerb felkelés története.)

Az ezekben a pontozatokban felállított szlovák és szerb követelések természetesen a hazai oláhok programjában is szerepeltek és mind az 1861., mind az 1865—67-i országgyűlési tárgyalásokon és vitákban is a nemzetiségi képviselők ezt a lényileg az ország föderalizálódását célzó szélsőséges álláspontot foglalták el, melyről később az egész kiegyezési korszak tartama alatt sem mondtak le. Hogy mennyire egy húron pendültek az egyes nemzetiségek vezetői, erre akkor eszmélt rá a magyar közvélemény, mikor 1895-ben megalakult a nemzetiségi kongresszus, mely 1896-ban már tiltakozni merészelt a millennium megünneplése ellen és előkészítette az 1910-es évek parlamenti nemzetiségi együttműködését és a nemzetiségek együttes külföldi propagandáját Magyarország ellen (Gogolák). Ezért marad továbbra is sorskérdése a magyar nemzeti államnak a nemzetiségi kérdés, mely az 1918. évi összeomlás után még azzal is súlyosbodott, hogy a szlovák, szerb és román nemzetiségek a saját nemzeti államukba kerülven, ott a 20—22 és félévi elszakítotttság ideje alatt „nemzeti“ önértékben és öntudatosságukban szerfelett megerősödtek, ami következményeiben a hazai nemzetiségi kérdés méltányos és igazságos megoldását — mely a magyar politikának mindig nyíltan bevallott célja volt — igen nagy mértékben meg fogja nehezíteni, remélhetőleg azonban nem lehetetlenné tenni.

Végezetül még két tévedést szeretnék helyreigazítani és egy nyilván akaratlan mulasztást pótolni. Garasanin Híja, a szerb fejedelemség belügyi főnöke ugyanis a délszlávoknak egy nagyszerb nemzeti államba való egyesítésére vonatkozó tervzetét nem 1848-ban, hanem már 1844-ben dolgozta ki. Helyesbítendőnek tartom azt a beállítást is, hogy „a szlovák nép nem mindenütt állott a Morvaország felől jött felkelő szlovák csapatok zászlaja alá.“ Itt nézetem szerint nyomatékosan ki kellett volna emelni azt, hogy a szlovákok egy igen tekintélyes része, különösen pedig a keleti szlovákság nemcsak közösséget nem vállalt a Húrban, Stur és Hodza vezette szlovák felkelőkkel, hanem a magyar honvédekhez csatlakozván, vitézül küzdött a magyarok oldalán a szabadságharc tragikus befejezéséig. Ami pedig azt a lényegileg helyes megállapítást illeti, hogy „a kárpátjai ruszinok között hívei voltak a helyi iránynak, vagyis a Magyarországhoz való vonzódásnak is, azt feltétlenül kiegészítendőnek tartom azzal, hogy ennek a gens fideliss imához méltó iránynak a képviselői néhai Kurtyák Iván és Bródy András v. ruszin miniszterelnök és jelenlegi országgyűlési képviselő voltak. Ennyit, tehát a név szerinti megemlékezést igazán megérdemelte volna a lojális ruszin népnek ez a két kiváló és meggyőződéses előharcosa.

Akik ezeket a kitűnően megírt tanulmányokat figyelmesen elolvassák, azok — ha e tekintetben netán kételyeik lettek volna — meg fognak győződni arról, hogy a Kárpátmedencében a magyarság nemcsak nemzet- és államalkotó tényező volt és ma is az, hanem az összes itt élő és a szomszédos déli és délkeleti népek közt a kultúra legfőbb hordozója és terjesztője. Aki pedig különös figyelmet szentel a ruszinok, szlovákok, szerbek és horvátok történetét tárgyaló, valamint a pánszlávizmusról szóló tanulmányoknak, az rá fog döbbsenni arra az alapigazságra, hogy a bolsevizmus hömpölygő hullámai által felduzzasztott szláv tengerben milyen óriási és állandó veszedelem fenyegeti a magyar szigetet.

Talán emlékezni fog arra is, hogy Palacky Ferenc, a jeles cseh történetíró és a szláv-germán ellentét kiegyenlíthetlenségének a hirdetője, aki — notandum — a pozsonyi luteránus lyceum keretében felállított szláv tanszéknek és az ottani irodalmi körnek a neveltje volt, a szlávok egyik legnagyobb sorscsapását abban látta, hogy a magyarok a Kárpátmedencében való letelepedésükkel és itt egy viharálló állami szervezet megalkotásával megakadályozták a nyugati és északi szlávoknak a déli szlávokkal való területi egyesülését. Palackinak ez a megállapítása azonban egyúttal intelmet és jelképesen felhívást is jelentett ennek az akadálnak mielőbbi eltávolítására, amihez az első lépést az előző világháború után Benesék tették meg, amikor a Magyarország nyugati területéből kihaló „korridor“ követelték.

Az a méreteiben egyedülálló véres harc, mely most orosz földön tombol, Magyarország sorsáról is dönt. A győzelem az orosz és általában a szlávok legnagyobb részéről fenyegető halálos veszedelmet valószínűleg hosszú időre elhárítaná, a vereség viszont a kikerülhetetlen pusztulást jelentené. Ámde még győzelem és az orosz szovjet bukása esetén is maga az orosz nép az ő félelmetesen nagy természetes szaporodásával mint a többi szláv népek leghatalmasabb támasza és erőfőttartaléka itt marad. Ez a tény tehát egymagában is arra kell serkentsen, hogy a létünket ha változó mértékben is, de szüntelenül veszélyeztető szlávokkal a legkomo'yabban törődjünk és tüzetesen foglalkozunk, de nem csupán merő érdeklődésből és tudás-szomjból, hanem kötelességszerűleg is.

„A Magyarság és a szlávok“ c. kötetben közzétett tanulmányok jeles szerzői derekasan megfeleltek ennek a kötelességnek. Vajha ennek a nemes példaadásnak mielőbb mennél több követője akadna!

PROKOPY IMRE